

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Informatologije

Ivona Perić

Muzejske izložbe

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Sanjica Faletar Tanacković

Osijek, 2011.

Sadržaj

Sažetak	2
1. Uvod	3
2. Muzeji.....	4
2.1. Podjela muzeja.....	5
3. Muzejske funkcije	7
3.1. Funkcija zaštite.....	7
3.2.Edukativna funkcija iliti funkcija proučavanja	8
3.3. Komunikacijska funkcija.....	9
4. Muzejska izložba	10
4.1. Tipologija izlaganja.....	11
4.1.1. Stalni postav	12
4.1.2.Povremena izložba	13
4.1.3.Izložbe prema drugim kriterijima.....	13
4.2.Virtualne vs. tradicionalne izložbe	16
5. Zaključak.....	17
6. Literatura	18

Sažetak

Ovaj rad sažeti je pregled osnovnih pojmova vezanih uz muzeje i muzejske izložbe. Muzej je ustanova koja sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalna svjedočanstva čovjeka te educira javnost. Muzejski predmeti ključni su za kulturnu baštinu i identifikaciju određenog prostora i vremena. Muzejska izložba jedna je od tri temeljne muzejske funkcije. Izložba je osnovni oblik komunikacijske funkcije muzeja, te je jedan od najčešćih načina na koje muzej uspostavlja kontakt s publikom. Izložba se obično definira kao skup predmeta koji su organizirani po određenim kriterijima, a služe da bi publika nešto od njih naučila putem poruka koje ti predmeti prenose. Jedna od osnovnih podjela izložbe po Maroeviću je na stalni postav, povremenu izložbu, izložbu i veliku tematsku izložbu. U novije vrijeme sve se više pozornosti posvećuje virtualnim izložbama, kao novim oblicima komunikacije između predmeta i posjetitelja.

Ključne riječi: muzeji, muzejske funkcije, izložbe, tipologija, stalni postav, povremena izložba, virtualna izložba

1. Uvod

Tema ovoga rada su muzejske izložbe i u njemu će biti dan sažeti pregled osnovnih pojmova vezanih uz komunikacijsku odnosno izložbenu funkciju muzeja. U prvom dijelu rada definirat će se muzej, te predstaviti koja je njihova uloga u društvu i sažeto opisati njihov povijesni razvoj.

Nadalje će se govoriti o podjeli muzeja odnosno koji čimbenici utječu na stvaranje tih istih podjela i o aspektima kroz koje možemo promatrati muzej kao instituciju. Zatim će se ukratko prikazati klasifikacija podjela, odnosno četiri temeljna parametra po Peteru van Menschu za utvrđivanje tipologije muzeja. Zanimljivo je to da ni jedan od tih parametara ne isključuje drugi, već dopušta da se oni isprepliću odnosno nadopunjavaju, što nam govori o interdisciplinarnosti muzeja. Nakon uvoda o muzejima biti će predstavljene njegove funkcije koje su podijeljene na tri osnovne: funkcija zaštite, edukativna funkcija ili funkcija proučavanja i posljednja funkcija iz koje proizlazi sama tema ovoga rada, komunikacijska funkcija.

Nakon kratkog objašnjenja svake od ovih funkcija u četvrtom poglavlju će se pokušati objasniti sama muzejska izložba kroz nekoliko različitih definicija. Zatim će biti govora o kreiranju izložbe, tj. što je sve nužno i koji su sve stručnjaci potrebni da bi izložba bila uspješna. Nakon toga biti će dana osnovna tipologija izlaganja prema vremenskom kriteriju koji jedan od osnovnih tipologija izložbi uopće, a to je podjela na velike tematske izložbe, pokretne izložbe te stalni postav i povremenu izložbu, od kojih će posljednje dvije biti detaljnije obrađene svaka za sebe. Nakon toga biti će prikazani tipovi izložbi i po drugim kriterijima uz kratke primjere. I kao posljednji dio ovoga rada izdvojeni su izazovi današnjice, odnosno virtualne izložbe. U tom poglavlju biti će objašnjeno na koji način funkcioniraju takvi tipovi izložbi i mogu li u potpunosti zamijeniti tradicionalne izložbe.

2. Muzeji

Kao stalna ustanova važna za izgradnju društvenog koncepta muzej ima zadaću da sakuplja, vrednuje, čuva i izlaže javnosti zbirke predmeta, umjetnina, dokumenata prenoseći ideje pohranjene u njima i stvarajući znanje o tome. Muzej kao kulturna institucija od velike je važnosti za baštinu određenih društvenih i teritorijalnih područja, bilo nacionalnih ili lokalnih.

Muzej se prema ICOM-ovoj definiciji (1974.) tumači kao neprofitna stalna ustanova u službi društva i njegova razvoja i otvorena javnosti, koja sabire, čuva, istražuje, komunicira i izlaže materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline, radi proučavanja, obrazovanja i zabave.¹ Zanimljivo je što prethodno navedena definicija govori o muzeju kao o ustanovi. Osamdesetih godina dvadesetog stoljeća javlja se potreba za definiranjem same biti muzeja i tu Peter van Mensch donosi tri osnovne definicije. Tu se za muzej kaže da je to mjesto za sabiranje, uređivanje i zaštitu materijalnih predmeta koji su izazvali nečiju pozornost. Isto tako kaže da je to ustanova u kojoj se primjenjuju i ostvaruju posebni odnosi čovjeka i stvarnosti te da je muzej ustanova koja sabire, dokumentira, čuva, izlaže i interpretira materijalna svjedočanstva i pridružene im informacije u interesu javne dobiti. Na osnovi tih triju definicija Peter van Mensch kao zaključak predlaže definiciju koja kaže da je muzej stalna muzeološka institucija koja čuva zbirke predmeta kao dokumenata i generira znanje o tim dokumentima.²

Uloga muzeja u društvu od velikog je značaja. Sagledamo li povijest muzeja od samog nastanka, gdje je u početku vladao kaos (komore čudesna) do danas kada je to izuzetno organizirani sustav, možemo zaključiti da se muzej razvija, tj. da je evoluirao u skladu s društvom. Maroević kaže da je muzej hram muza čija je edukativna uloga da ulazi u život svake nove sadašnjosti, zatim riznica odabranog i skupljenog blaga koja stimulira duhovne potrebe čovjeka i omogućuje mu neposredan kontakt sa svojom prošlosti. Kao zaključni aspekt muzeja koji obuhvaća sve druge, muzej je prostorni okvir u kojem se sve to zbiva i organizam sastavljen od osoblja koje obavlja sve muzejske poslove i brine se da muzej funkcionira. Funkcije muzeja odnosno njegova uloga u društvu biti će objašnjena nadalje u radu.

¹ Usp. Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str. 79.

² Usp. Isto. Str. 78.

2.1. Podjela muzeja

Više je pristupa određivanju tipologije muzeja, a na njih utječe nekoliko čimbenika ovisno o tome iz kojega aspekta promatramo muzej. Možemo ga promatrati kroz temu koju obrađuje, prema geografskom području, po veličini i sl.. Uz to još postoje i različiti oblici muzeja, npr. parkovi prirode (*Kopački rit*), čija je zadaća da očuvaju „netaknute“ dijelove prirode, zatim interpretacijski centri (*Istraživačko-edukacijski centar za zaštitu prirode*³) koji su „...komplementarni dio lokaliteta koji interpretiraju, odnosno prezentiraju i objašnjavaju publici.“⁴, tu su i ekomuzeji (*Muzej Kuća o Batani*), muzeji na otvorenom (*Muzej Staro selo*), arheološki parkovi i lokaliteti (*Varaždinske toplice, Aquae Iasae*), zatim gradski muzeji i centri suvremene umjetnosti.⁵

„Dobra klasifikacija i logična tipologija muzejskih ustanova olakšava selekciju i usmjeravanje muzejskih materijala, može pridonijeti boljoj organizaciji brige i zaštite muzejskih predmeta, a posebice je korisna u formuliranju načina i evidencije i obrade muzejskog materijala.“⁶ To je samo jedan od razloga zbog kojeg se razvila potreba za sustavnim uređenjem, tj. za klasifikacijom muzeja.

Po Peteru van Menschu četiri su temeljna parametra za utvrđivanje tipologije muzeja, a to su: muzejski predmet, muzeološke funkcije, muzeološka ustanova i društvo. Smatra se da ova orijentacija najbolje određuje samu tipologiju muzeja. Ni jedan od tih parametara ne isključuje drugi, već dopušta da se „muzejska ustanova klasificira prema više kriterija, koji se međusobno ne isključuju, već se vrlo često nadopunjavaju.“⁷

Prema muzejskom predmetu Peter van Mensch muzeje je klasificirao na sljedeći način:

A) multidisciplinarni (opći, enciklopedijski) muzeji;

B) specijalizirani muzeji (interdisciplinarni, umjetnički muzeji i muzeji primijenjenih umjetnosti, arheološki i povijesni muzeji, etnografski muzeji i muzeji kulturne antropologije, prirodoslovni muzeji i muzeji fizičke antropologije, te muzeji znanosti i tehnologije).

Jedini problem kod ovakve tipologije je u tome kako ustanoviti razliku između multidisciplinarnih muzeja i interdisciplinarnih. Van Mensch na taj problem odgovara tako što kaže da su kod interdisciplinarnih muzeja različiti predmeti udruženi u smislenu cjelinu, dok kod

³ Istraživačko-edukacijski centar za zaštitu prirode URL: <http://www.supovi.hr/index.php> (2011-09-29)

⁴ Gob, Andre ; Drouguet, Noemie. Muzeologija: Povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb: Izdanja antibarbarus, 2007. Str 50.

⁵ Isto.

⁶ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str. 78.

⁷ Isto.

multidisciplinarnih muzeja ti predmeti ne moraju biti smisleno povezani, tj postoje kao individualne zbirke.

Tipologija utemeljena na muzeološkoj funkciji bazira se na *funkciji zaštite i prezentiranja*. L. Benoist iskorištava funkciju prezentiranja te na tome bazira svoju klasifikaciju muzeja prema muzeološkim funkcijama, tj. razlikuje muzej salon, muzej klub i muzej školu. Za ove tipove muzeja zanimljivo je to što su oni u potpunosti ovisni o svom prostoru koji bitno utječe na njegovo funkcioniranje, muzeološku i komunikacijsku orijentaciju.⁸ Prema kriterijima teritorija i upravljanja muzejom van Mensch donosi još jednu podjelu nadovezujući se na *muzejsku ustanovu* kao jednim od četiri osnovna parametra.

Teritorijalna podjela bitna je u zemljama u kojima postoji mreža muzeja gdje pojedini djeluju kao državni muzej, te iz toga proizlazi podjela na nacionalne, regionalne, gradske i zavičajne muzeje.

Posljednji kriterij - *društveni*, tj komunikacija s publikom nije dala nekakve posebne klasifikacije. Jedna od podjela je na otvorene i zatvorene iliti tople i hladne. Tom podjelom dolazi do nenamjernog isključivanja pojedinih vrsta populacije, te zbog toga ona nije baš preporučljiva.

„Kao generalistička disciplina koja je primarno interdisciplinarna, muzeologija integrira procese interpretiranja ili tumačenja cjelokupnog ljudskog djelovanja i skladno se uključuje u polje informacijskih znanosti.“⁹ Kao što nam je vidljivo u gore navedenom, potreba za klasificiranjem i sustavnim označavanjem muzeja očiti je utjecaj informacijske znanosti na područje muzeologije. Vidljivo je da je muzeologija interdisciplinarna znanost, te je ona svojim najvećim dijelom uključena u polje informacijskih znanosti.

⁸ Isto, str. 79.

⁹ Maroević, Ivo. Baštinom u svijet. Petrinja: Matica hrvatska, 2004. Str. 18.

3. Muzejske funkcije

Tri su osnovne muzejske funkcije (tzv. PRC model (Preservation – Research - Communication / Zaštita - Istraživanje – Komunikacija) prema P. van Menschu. „Drugim riječima, zaštita, istraživanje i komunikacija kao temeljne muzeološke funkcije mogu se komplementarno povezati unutar cjeline muzeja, a mogu i individualno djelovati na okolinu i primati utjecaje iz okoline, neovisno o drugim muzeološkim funkcija.“¹⁰ Uz PRC model postoji još i CC (Curation – Communication / skrb - komunikacija) model i oba su utemeljena više na praksi, tj. funkcioniraju muzejske institucije nago na muzeološkoj teoriji. Za razliku od van Menscha, kod Goba postoje četiri osnovne funkcije muzeja: funkcija izlaganja, funkcija čuvanja, znanstvena funkcija i animacijska funkcija¹¹. Uz Goba i van Menschove modele, kao njihova osnova, postoje još muzejske teorije Z.Z. Stranskog koje se također odnose na funkcije a to su: teorija muzejske dokumentacije ili selekcije, teorija muzejske tezauracije i teorija muzejske komunikacije. One su nastale kao teorijske osnove praktičnoga rada u nastojanju da se stvori konkretan muzejski sustav. Osnovni nedostatak ovih teorija jest da se ne odnosi na cjelokupnu baštinu, tj da su njegove teorije vezane upravo uz muzeje i muzejsku praksu, te se zapostavljaju druge baštinske ustanove.

3.1. Funkcija zaštite

Ova funkcija proizlazi iz ideje da se muzejski predmet smatra primarnim dokumentom „...koji je selektiran ili izdvojen iz totalitarnosti pojavnog svijeta u muzejsku stvarnost...“¹². Predmeti tek kao dokumenti postaju pojam znanstvene dokumentacije te je svrha njihove selekcije zaštita i čuvanje od propadanja. Tek kada predmete odvojimo od njihove okoline oni postaju „autentična neposredna temeljnica ili dokument stvarnosti“¹³, tj nad njima započinje proces očuvanja. Nakon toga javlja se potreba za stvaranjem popratne dokumentacije odnosno stvaranjem muzeološkog konteksta za taj predmet.

Funkcija zaštite sastoji se od više stavki. Na samom početku dijelimo ju na očuvanje nekakve društvene vrijednosti tog predmeta te na materijalno očuvanje konkretnog predmeta.

¹⁰ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str. 161.

¹¹ Gob, Andre ; Drouguet, Noemie. Muzeologija: Povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb: Izdanja antibarbarus, 2007. Str 50

¹² Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str. 162.

¹³ Isto, str. 161.

„Ključna je uloga dokumentacije u zaštiti značenja muzejskog predmeta“¹⁴. Vrijednost, odnosno priču predmeta čuvamo na način da ju izlažemo javnosti, tj. uz kazala i ostale oblike dokumentacije koja su popratna stavka svim izložbama. Kada nastojimo očuvati njegovu vrijednost, predmet stavljamo u njegovo „realno“ okruženje, tj. stvaramo kontekst muzejskom predmetu (in situ). Funkcija čuvanja i zaštite koja se odnosi na konkretan, materijalan predmet lakša je za pojasniti, ona podrazumijeva sve one procese koje poduzimamo da bi zaštitili materijalnost muzealija odnosno fizički oblik muzejskog predmeta. Taj proces podrazumijeva preventivnu zaštitu kojom se osigurava trajnost materijala, strukture ili tehnologije izrade pojedinog muzejskog predmeta, zatim zaštitu materijala koja se odnosi na konzerviranje, restauriranje muzejskog predmeta, osim zaštite materijala. Važno je znati rukovati predmetima da ne bi došlo nepotrebnih oštećenja. Uz zaštitu materijala postoji i oblik zaštite koji se odnosi na ustanovu koja čuva i izlaže predmete, odnosno zaštita od prirodnih katastrofa, ratnih razaranja i zaštita od krađa i vandalizama.

3.2. Edukativna funkcija ili funkcija proučavanja

Ova funkcija odnosi se na stvaranje konkretne dokumentacije o određenom predmetu, tj. stvaranje muzejske identifikacije. Predmeti tek kao dokumenti postaju pojam znanstvene dokumentacije, te je svrha njihove selekcije zaštita i čuvanje od propadanja. Da bismo shvatili ovu funkciju možemo ju prikazati kao teoriju muzejske dokumentacije prema Stranskom koji ju je podijelio na dva čina tj. na: identificiranje muzealnosti i selekciju nositelja muzealnosti. Identificiranje muzealnosti je proces koji je osnova pri stvaranju zbirnog fonda, no što to znači? On se bazira na više osnova, tj. potpunoj identifikaciji. Nastoji se stvoriti integracija znanstvenog pristupa i pristupa stvaranja muzejske zbirke. Da bi predmet bio muzealno identificiran potrebno ga je dugo proučavati, selektirati te kao rezultat toga smanjiti polje njegove neodređenosti. Predmet postaje muzealno identificiran tek kada je izložen nizu komunikacijskih procesa između predmeta i čovjeka. Sljedeći proces u teoriji muzejske dokumentacije jest selekcija nositelja muzealnosti. Ovaj proces bazira se na samoj definiciji koja kaže da su muzealije „izvorni predmet stvarnosti koji se pretvara u dokument stvarnosti i stječe muzealnost, bez međupojma i mogućnosti repliciranja.“ Njome se želi reći da je sam predmet poruka koju on prenosi. Iz tog

¹⁴Zlodi, Goran. Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku // Muzeologija 40, (2003), str. 14. URL: http://www.mdc.hr/UserFiles/File/Muzeologija/muzeologija_40.pdf (2011-09-29)

razloga bitno je stjecanje muzealnosti jer se njenim stjecanjem stvara poruka/ informacija koju će taj predmet prenositi.

3.3. Komunikacijska funkcija

Uloga muzeja je da društvu prenese poruke koje su sadržane u određenom predmetu, odnosno - „Muzej postaje medij u kojem se društvu komunicira muzealnost muzealija“. Ova teorija će detaljnije biti objašnjena u sljedećem poglavlju.

Postoje različite vrste muzejske komunikacije, a prema Stranskom su to: prezentativna, komunikacija edicije i opća komunikacija, te se svaka od tih komunikacija odnosi konkretno na muzealije i njihovu znanstvenu interpretaciju. Prezentativna komunikacija je oblik komunikacije koji je specifičan za baštinske ustanove, te je jedan od najčešćih oblika komunikacije uopće. Predmete izlažemo zbog njihove muzealnosti, tj. poruke koju prenosimo njima, a ne samo zbog njih samih. „U muzejskoj prezentativnoj komunikaciji treba „naći način kako bismo posredstvom konkretnog mogli izraziti apstraktno“ (Z. Z. Stransky, 1970b :67), tj. kako bismo se pojavom usmjerili prema srži stvari.“¹⁵ Komunikacija edicije za razliku od prezentativne komunikacije je vremenski i prostorno ograničena i gotovo neponovljiva. Ovaj oblik podrazumijeva različite medije koji ne moraju biti, a često i nisu dijelom muzeja, kao npr. katalozi, gramofonske ploče, video i audiokasete, razglednice, naljepnice, holograme...., Takve edicije pomažu da se trajanje informacijskih efekata raznih muzeloških aktivnosti produži i distribuira u prostor.“¹⁶ Opće komunikacije podrazumijevaju velik broj oblika komunikacije koji se mogu primijeniti na muzejsku djelatnost općenito. Npr. predavanja, koncerti u muzejima, snimanje i projekcije filmova u muzejima i slično.

¹⁵ Isto, str. 168.

¹⁶ Isto, str. 169.

4. Muzejska izložba

Muzejska izložba kao glavni oblik posljednje muzejske funkcije, odnosno komunikacijske funkcije, jedan je od najčešćih načina uspostavljanja odnosa između muzeja i publike. Izložba je komunikacijski proces u kojem je posjetitelj zapravo u jedinstvenom doticaju s muzejom, ne shvaćajući koji se sve procesi odvijaju u muzeju iza očiju javnosti. Prema Tomislavu Šoli ona je finalni oblik svake kreativne interpretacije, dok je za Petera van Menscha izložba „zemlja snova“, odnosno rezultat procesa selekcije i manipulacije informacijama, gdje posjetitelj prihvaća sudove i interpretacije kojima muzej kao medij određuje značenje. Prema Maroeviću izložba je složeni informacijski sustav u kojem se pomoću predmeta - dokumenata prenosi korisnicima - publici poruka koja će se konstituirati u svakoj pojedinoj ličnosti u skladu s njezinim interesom, znanjem i imaginacijom.¹⁷

U UNESCO-vom priručniku Verhaar i Meeter su 1989. izložbu definirali kao komunikaciju koja podrazumijeva veliku publiku s ciljem prijenosa informacija, ideja i osjećaja nadovezujući se na materijalni dokaz čovjeka i njegovog okruženja uz pomoć vizualnih i dimenzijskih metoda.¹⁸ Za razliku od UNESCO-ve definicije koja je više usredotočena na publiku, Burcaw je više usredotočen na estetiku izložbe, tj definirao ju je kao skup predmeta umjetničke, povijesne, znanstvene ili tehnološke prirode, kroz koji se posjetitelji kreću od jedne jedinice do druge određenim slijedom koji je dizajniran da bude smislen obrazovno i estetski.¹⁹ Dok je opet prema Herremanu drugačije, on se više usredotočio na izložbeni prostor te ju je definirao kao komunikacijski medij baziran na objektima i njihovim komplementarnim elementima, prezentiran u za to predodređenom prostoru, koji koristi specijalne interpretacijske tehnike i slijed učenja kojima je cilj prijenos i komunikacija sadržaja, i vrijednosti / ili znanja.²⁰

Kao što u svakoj od ovih definicija vidimo, postoje riječi koje se konstantno provlače - prijenos informacija, komunikacija, predmeti, sustav koji je nastao određenom selekcijom, što nas dovodi do toga da vrlo lako možemo i sami izvesti zaključak da je izložba (pojednostavljeno) nekakav organizirani slijed predmeta koji u komunikaciji s publikom prenosi informacije s ciljem obrazovanja te iste publike.

Kada govorimo o planiranju izložbe, prema Maroeviću, nužno je govoriti o Težakovom modelu ljudskog komuniciranja, odnosno o pitanjima: *što, tko, gdje i kada* koja se odnose na

¹⁷ Maroević, Ivo. Muzejska izložba – muzejski izazov. // *Informatica Muzeologica* oznaka 34, 3/4, (2003).

¹⁸ UNESCO Handbook URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001410/141067e.pdf> (2011-09-29)

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

informaciju, zatim *kako* koje se odnosi se na instrukciju, potom *zašto* koje odgovara na pitanje motivacije komuniciranja, odnosno motivaciju muzejske izložbe.

Prvo i osnovno jest da uvijek počinjemo od pitanja što se prezentira, a odgovor je zasigurno uvijek muzejski predmeti. Idemo li malo dublje u analizu pitanja, odnosno odgovora, dolazimo do spoznaje u kakvim su odnosima dotični muzejski predmeti. Oni na takav način uz pomoć muzeografskih pomagala stvaraju oblik poruke, odnosno organiziraju razinu znanja o određenom predmetu te je prikazuju na određeni način, kroz samu izložbu. Time se ciljanoj publici omogućuje da uz pomoć stečenoga znanja stvori sliku vremena i društva u kojem je objekt nastao, te ga usporedi sa osobnim iskustvom. Zatim se postavlja pitanje tko je autor, odnosno tko prezentira. Česti su slučajevi kada je pojedinac nositelj ideje, ali gotovo je nemoguće da jedna osoba organizira cijelu izložbu, zato se najčešće tim poslom bave najmanje tri osobe. Prvo se gotovo uvijek spominje kustos muzeja, čija je uloga stvoriti koncepciju i osnovni scenarij, pratiti realizaciju izložbe, te organizirati poruku koja želi biti njome prenesena. Zatim slijedi dizajner čija je uloga jednako bitna kao u kustosa, no njegov posao je da na što maštovitiji i prikladniji način stvori ambijent izložbe u kojem se poruka prenosi. Posljednji je pedagog koji svojim znanjem o društvu organizira izložbu na način koji je prihvatljiv, logičan te edukativan.

4.1. Tipologija izlaganja

Belcher 1997. donosi nekoliko pristupa tipovima izložbi prema vremenskom kriteriju, između ostalog stalni postav i povremenu izložbu kao osnovne oblike, tj. tipove izlaganja. Kao što je već u prethodnom poglavlju navedeno u sklopu teorije muzejske komunikacije Stransky donosi podjelu izložbi na muzealnu ekspoziciju (stalni postav), muzejsku izložbu (povremenu izložbu) i izložbu (pokretnu ili putujuću). U ovom poglavlju će bit detaljnije obrađen svaki od tih tipova izlaganja.

4.1.1. Stalni postav

Kao osnovni oblik izložbe, stalni postav zahtjeva najviše truda i vremena, no on je i najtrajniji oblik izložbe. "Stalni postav muzeja može se definirati kao izložba s osobinama vremenskog trajanja i prostorne konstante. Komponira se od predmeta iz muzejskih zbirki i upravo koncepcija stalnog postava mora odražavati koncepciju muzejskog fundusa, njegovu politiku otkupa i drugih oblika nabave izložaka".²¹ Za kreiranje stalnog postava nužno je poznavati cijeli zbirni fond određenog muzeja, on se smatra jednim od osnovnih identifikatora pojedinih ustanova. Da bi stalni postav bio uspješan nužno je oblikovanje znanja koje se može smisljeno postići tek kada smo proučili cjelokupan fond. Nakon što je postignuto „oblikovanje znanja“ važno je dobiti povratnu poruku odnosno proučiti odnos izložbe i publike. Pokazatelj vrednovanja izložbe jest povratna informacije posjetitelja odnosno poruka koju je publika primila. Za uspješnu izložbu tj. stalni postav izuzetno je važno da je publika dobila poruku koja se izložbom želi prenijeti.

Ne može se govoriti konkretno o stalnom i povremenom postavu u konačnom smislu, jer se stalni postav povremeno mijenja i nadopunjuje. U tom je slučaju „stalni postav“ relativan pojam, jer se predmeti koji se izlažu periodički mijenjaju, što znači da ovakav način izlaganja nije stalan, nego se mijenja svakih deset do petnaest godina. Herreman predlaže izmjenu definicije stalnog postava, te predlaže da se stalni postav nazove „core exhibition“ odnosno jezgrena izložba, odnosno osnovna izložba, koja bi svojim dizajnom i pristupom trebala biti zanimljiva, a ne iscrpljivati publiku. Trebala bi biti moderna, a opet ne modernistička, tj. treba biti estetski prihvatljiva i didaktična. Stalni postav muzeja mora donositi jasnu predodžbu o funkcioniranju istog, te o područjima kojima se određeni muzej bavi. Isto tako, za stalni postav bitno je da bude interdisciplinaran odnosno fleksibilan, tj. da mu se povremene izložbe mogu lako prilagoditi, tj moraju biti komplementarne.

"Stalni postav treba biti "osobna karta" muzeja koja će publici prezentirati sve njegove specifičnosti, njegove najznačajnije i najvrednije eksponate, remek-djela po kojima je poznat i različit od drugih institucija"²²

²¹ Vinterhalter, Jadranka. Novi muzejski postavi // *Informatica Muzeologica* 33, 1 (2002), Str 5.

²² Isto.

4.1.2. Povremena izložba

Za razliku od stalnog postava povremena izložba, kao što joj sam naziv kaže, se odvija u ograničenom vremenskom periodu. Zanimljivo je to da u današnje vrijeme neki od manjih muzeja više ni nemaju stalne postave, nego samo manje povremene izložbe koje iskoriste za predstavljanje različitih tematika i zbirki, te su time zanimljivi publici i imaju kratkotrajnu ali brojniju posjećenost. Povremena izložba se također koristi materijalom zbirnog fonda muzeja, ali kod nje je bitno to što se ona ne bavi cjelokupnom tematikom, već samo pojedinim dijelom, tj. specificira se na jedan dio zbirnog fonda. Ovakvim oblikom izlaganja prenosi se poruka manjeg broja predmeta, ona je nepotpuna, te je ostavljeno više slobodnog prostora za interpretaciju. „Znači, mogućnosti su otvorene i vrlo široke pa s tim u skladu nastoji se da se pojavljuju i takve izložbe kao satelitske stalnom postavu pridonoseći produbljivanju značenja i smisla stalnog postava i podržavajući ga u određenoj tematici.“²³

Belcher je povremenu izložbu prema vremenskom trajanju podijelio na tri vrste „short term“ (kratkotrajnu) – ona traje od jednog do tri mjeseca, „medium term“ (srednjoročnu) koja traje od tri do šest mjeseci i „long-term“ (dugotrajnu) za koju nema definiranog vremenskog trajanja. Ovakav oblik izložbe zanimljiv je jer se često koristi modernim i inovativnim tehnikama izlaganja.

4.1.3. Izložbe prema drugim kriterijima

Uz stalni postav i povremene izložbe postoje još i neki tipovi izlaganja koji i nisu tako česti. Podjela Petera von Mensch bazira se na strategiji koja se odnosi na organizaciju materijala na izložbi, te ju dijeli na taksonometrijsku i tematsku izložbu. Zatim prema Maroevićevoj podijeli postoje pokretna izložba, povremena, stalni postav i velika tematska izložbe. Uz tu veliku podjelu na četiri osnovna tipa izlaganja unutar tematske postoje još i narativne i situacijske izložbe. Prema kriteriju stila postoji estetska, evokativna, didaktička te prema kriteriju tehnike izlaganja statična i dinamične. U ovome poglavlju ukratko ću objasniti svaku od njih.²⁴

Pokretna izložba je izložba bez originalnih muzejskih predmeta, ona se sastoji od reprodukcija, kopija, svega onoga što koristimo da bi nešto rekli o određenoj muzejskoj zbirki izvan muzeja. One se ne koriste muzealijama da bi prenijeli poruku, već medije, uglavnom su

²³ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str 234.

²⁴ Usp. Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str 238.

animacijske i didaktičke. Primjer ovog tipa izložbe jest izložba *Od vijaka do junaka – Josef Ressel* održana u Tehničkom muzeju u Zagrebu.²⁵

Prema Peteru van Menschu postoje i *taksonometrijske izložbe*, one vuku tradiciju iz 19. st. Predmeti su samostalni, bez društvenog konteksta, a cilj im je prikazati što se više može. Ovakav pristup izlaganja je u potpunosti znanstveni. Osnovna i primarna uloga ovakvih izložbi je odgojno-obrazovna. Predmeti koji se izlažu uglavnom su autentični, i bitno je to da je istinitost materijala dominantna.

U posljednje vrijeme posebno su zanimljive *tematske izložbe*, one kao što sam naziv kaže pokrivaju određenu tematiku, odnosno, one se ne koriste muzejskim predmetima da bi nešto prezentirali, a i nije im cilj prezentirati predmete, njihov je “osnovni selektivni faktor tematika”²⁶. Kao primjer tematskih izložbi izuzetno je zanimljiva izložba pod nazivom *Povijest radija u Osijeku* koja je nastala u suradnji različitih osječkih fakulteta i tehničkim odjelom Muzeja Slavonije, a zamišljena je kao prezentacija djelovanja radijskih postaja u Osijeku u razdoblju od 1940 do danas.²⁷

U okviru tematskih izložbi postoje još i narativne i situacijske izložbe. *Narativne izložbe* se svode na pripovijedanje kao temeljni oblik izlaganja. To je linearan tip izlaganja, znači izlažu se primarni i sekundarni muzejski materijali koji su uvjetovani objašnjavanjem ideje koja se tumači na izložbi. Za primjer ovog oblika izložbe naišla sam na zanimljivu tematiku tj. *Odnos majki i kćeri*. „Ideja o izložbi „Majke i kćeri“ rodila se usred jednog prijedpodnevnog usisavanja – brzinskog pospremanja stana prije odlaska na posao – kao slijed vlastitih preokupacija komunikacijom s majkom i istovremenog osjećaja užitka u odrastanju dviju kćeri. Realizirala se kao osobiti narativ, na izložbi ispričan s različitih pozicija četrnaest umjetnica i istraživanje psihologinja.”²⁸

Za razliku od narativnih, *situacijske izložbe* su konkretnije, tj. one imitiraju stvaran svijet. Pokušava se stvoriti što vjerniji prikaz prošlosti u sadašnjosti. „Takvo stvaranje privida realnosti u muzeju zapravo je težnja svake sadašnjost da njezina interpretacija prošlosti što duže traje, da bude time maksimalno objektivizirana.”²⁹

Prema kriteriju stila postoje *estetske izložbe* koje se temelje na tome da predmeti budu estetski što prihvatljiviji, te su i na taj način izloženi. Ovaj oblik izlaganja bazira se na

²⁵ Tehnički muzej URL : <http://tehnicki-muzej.hr/hr/> (2011-09-29)

²⁶ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str. 235

²⁷ Osijek danas URL: <http://www.osijek-danas.com/> (2011-09-29)

²⁸ Majke i Kćeri URL: <http://majkeikceri.wordpress.com/odnos-majki-i-kceri-%E2%80%93-prostor-opiranja-i-solidarnosti/> (2011-09-29)

²⁹ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993. Str. 238

prezentiranju i rasporedu predmeta u prostoru. Ovakve izložbe dominiraju kad su u pitanju umjetnička djela. Izložba pod nazivom *Doživjeti Zagreb 1930-tih* primjer je estetske izložbe na temu reklame u Hrvatskoj.

Kod *evokativnih izložbi* ideja se prenosi kontekstom u kojem je izložen muzejski materijal, a one teže evociranju stvarnosti u muzejsku izložbenu realnost. Primjer ovakve izložbe *Otočni fotografi* održana u Zadru u galeriji „Terre verte“ gdje je cilj bio prikazati mediteranski duh i običaje.³⁰

Prema kriteriju stila tu su i *didaktičke izložbe* čija je svrha i osnovna funkcija odgojno-obrazovna, tj ona teži tome da određeno znanje bude preneseno. U ovakvim tipovima izložbi osnova su muzejski materijal i pomagala, koji su organizirani prema metodičkim modelima učenja i poučavanja da bi lakše prenijeli zadano znanje. Primjer ovog tipa izložbi su *Dani grafike* u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku, gdje se nude razne didaktičke radionice, za posjetitelje razne dobi.³¹

Prema tehnici izlaganja postoje *dinamičke izložbe* koje su posebno zanimljive jer se inzistira sudjelovanje posjetitelja, te se često koriste u edukacijsku svrhu, nasuprot dinamičkima tu su i *statične izložbe* koje se ne mijenjaju i temelje se na izlaganju autentičnog muzejskog materijala. Izložba *Od kipa do ispovijedi* je čisti primjer interdisciplinarnosti, teško ju je odrediti, istovremeno je i statička i dinamička, ali i narativna izložba. “Riječ je o autobiografskim naracijama, želji da se bude u tuđoj koži, o bijegu od samoga sebe ili želji da se osobnost stekne sjećanjima, rekonstrukcijama nasljeđa, obiteljskom tradicijom. Naglasak je na procesualnom i dinamičkom, a ne statičkom konceptu autobiografskog svjedočenja, što je ispovjedna forma koja ne stilizira, ne idealizira i kojoj je vrijednosni kriterij njegova uvjerljivost i iskrenost“, navode organizatori izložbe.³²

³⁰ Zadarski list URL: <http://www.zadarskilist.hr/clanci/08062011/evokacija-mediteranskog-duha-i-obicaja> (2011-09-29)

³¹ Galerija likovnih umjetnosti Osijek URL: <http://www.gluo.hr> (2011-09-29)

³² Mandić-Mušćet, Jelena. Ispovjedaonica ljudske sućuti //Vjesnik. hr URL: <http://beta.vjesnik.hr/> (2011-09-29)

4.2. Virtualne vs. tradicionalne izložbe

Kako tehnologija napreduje tako se u skladu s njom razvijaju i druga područja znanosti. U području kulture dolazi do razvoja virtualnih izložbi. Virtual Exhibit for PastPerfect 4.0.³³, pojednostavljuje sam proces kreiranja izložbe. Dok u tradicionalnom smislu autori izložbe aktivno sudjeluju u kreiranju, kod virtualnih izložbi postoji softver koji sve odradi umjesto njih. To znači da postoji predložak virtualne izložbe, a određeno osoblje samo unosi podatke. Zanimljivo je to kako je cijeli proces u nastanku izložbe tj. cijeli organizacijski sustav sveden na jedan jednostavan softver. Istina je da je ovim putem na neki način kultura približena društvu, ali osobno još uvijek smatram da je prava izložba tek ona u kojoj je publika, odnosno posjetitelj/promatrač u izravnoj interakciji s muzejskim predmetom. Što me opet dovodi do pitanja mogu li se sadržaji na internetu smatrati muzealijama i na koji način? Jedna od glavnih karakteristika virtualnih izložbi je to što je omogućena komunikacija s korisnicima i, umjetnicima, različitim kustosima, odnosno svim posjetiteljima/promatračima³⁴.

No što je sa građom koja postoji samo u virtualnom obliku? Tradicionalnu građu možemo prenijeti npr. projektima digitalizacije u virtualan oblik, no kako virtualnu građu prenijeti u klasičan, tradicionalan oblik izložbe tj. u muzej?

Pozitivna strana virtualnih izložbi je to što je vidljivo jednostavnije postaviti cijelu muzejsku zbirku na internet, nego osmisliti te napraviti jednu konkretnu izložbu u muzeju. Uz uvjet da imamo računalo s pristupom internetu, internetska umjetnička djela mogu se gledati u bilo koje vrijeme i na bilo kojem mjestu. No čak ni virtualna umjetnost ne zahtijeva da ju se izlaže u tradicionalnom kontekstu institucije. Smatra se da je na kustosima da pronađu načine prezentacije različitih oblika virtualnog u zbiljskom prostoru.

³³ Virtual exhibit for PastPerfect URL: <http://museumsoftware.com/ve4.shtml> (2011-09-29)

³⁴ CONT3XT.NET Blog URL: <http://cont3xt.net/blog/> (2011-09-29)

5. Zaključak

Izložba se može definirati kao skup predmeta, odabranih prema određenim kriterijima, koji tako predstavljeni educiraju publiku te prenose informacije o određenoj temi. U ovom radu došlo se do zaključka kako se tipologije izložbi u muzeju ne mogu konačno definirati, tj. da se izložbe same po sebi ne mogu jasno svrstati u samo jedan tip izložbe. Kao što je već ranije navedeno, postoji nekoliko kriterija prema kojima izložbe nastaju, a to su : tema, kriterij stila, vremenski kriterij, kriterij tehnike izlaganja i sl. Važno je naglasiti da izložba kao takva ne može biti određena jednim konkretnim kriterijem, već je ona rezultat interdisciplinarnih odnosa, ali se uglavnom promatra iz određenog aspekta, tj. onog dominirajućeg pa se prema njemu i klasificira. Kao primjer možemo navesti izložbu „Ah, ti kućanski poslovi“³⁵ koja je 2010. godine postavljena u Muzeju Slavonije u Osijeku. Prvotni cilj te izložbe bio je pokazati koji su se kućanski aparati prije koristili. Međutim, ova izložba osim što je i tematski određena, također se može svrstati i u ostale kriterije: vremenski kriterij koji je ograničenog trajanja (povremena izložba), stilski, gdje je ona s ciljem približavanja publici uređena u obliku doma, tj. kućanski aparati su raspoređeni na način da svaki zauzima svoju ključnu ulogu u interijeru doma (npr. kuhinjski elementi, pribor itd.). Također, ova izložba ima i osobno značenje za većinu posjetitelja, jer se oni mogu personalno povezati sa predmetima koje su i sami nekoć posjedovali ili gledali kako ih njihovi bližnji koriste.

U današnje vrijeme, napretkom tehnologije sve se više izložbi digitalizira i postaje dostupno i u virtualnom okruženju te širem rasponu potencijalne publike. Takvi predmeti, koji postoje kako u tradicionalnom tj. fizičkom tako i u virtualnom okruženju, u svijetu teorije muzeologije kao znanosti donose nove nedoumice: mogu li se i te digitalizirane zbirke smatrati muzealijama zasebno, ili su to samo virtualne zamjene za prave muzealije: fizičke predmete. Također, postoje i „digital born“³⁶ izložbe čiji predmeti uopće ne postoje u tradicionalnom obliku u fizičkoj stvarnosti, tj. postoje isključivo u virtualnom okruženju. Smatraju li se takve izložbe pravim muzejskim izložbama, po načelima muzejske teorije?

³⁵ Ah, ti kućanski poslovi. URL:

<http://www.mso.hr/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=74&cntnt01returnid=79> (2011-09-29)

³⁶ ODLIS URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_b.aspx#borndigital (2011-09-29)

Literatura

1. CONT3XT.NET Blog URL: <http://cont3xt.net/blog/>
2. Galerija likovnih umjetnosti Osijek URL: <http://www.gluo.hr> (2011-09-29)
3. Gob, Andre ; Drouguet, Noemie. Muzeologija: Povijest, razvitak, izazovi današnjice. Zagreb: Izdanja antibarbarus, 2007.
4. Istraživačko-edukacijski centar za zaštitu prirode URL: <http://www.supovi.hr/index.php> (2011-09-29)
5. Mandić-Mušćet, Jelena. Ispovjedaonica ljudske sućuti //Vjesnik. hr (2011) URL: <http://beta.vjesnik.hr/> (2011-09-29)
6. Majke i Kćeri URL: <http://majkeikceri.wordpress.com/odnos-majki-i-kceri-%E2%80%93-prostor-opiranja-i-solidarnosti/> (2011-09-29)
7. Maroević, Ivo. Baštinom u svijet. Petrinja: Matica hrvatska, 2004.
8. Maroević, Ivo. Muzejska izložba – muzejski izazov. // Informatica Museologica 34, 3/4, (2003).
9. Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije. 1993.
10. Mladen, Valentina. Evokacija mediteranskog duha i običaja// Zadarski list (2011) URL: <http://www.zadarskilist.hr/clanci/08062011/evokacija-mediteranskog-duha-i-obicaja> (2011-09-29)
11. ODLIS URL: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_b.aspx#borndigital (2011-09-29)
12. Osijek danas URL: <http://www.osijek-danas.com/> (2011-09-29)
13. Proleksis enciklopedija URL: <http://enciklopedija.carnet.hr/> (2011-09-29)
14. Tehnički muzej URL : <http://tehnicki-muzej.hr/hr/> (2011-09-29)
15. UNESCO Handbook URL : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001410/141067e.pdf> (2011-09-29)
16. Vinterhalter, Jadranka. Novi muzejski postavi // Informatica Muzeologica 33, 1 (2002), str. 5 -17
17. Virtual exhibit for PastPerfect URL: <http://museumsoftware.com/ve4.shtml> (2011-09-29)

18. Zlodi, Goran. Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku // Muzeologija 40, (2003), str. 14. raspon stranica URL:
http://www.mdc.hr/UserFiles/File/Muzeologija/muzeologija_40.pdf (2011-09-29)